

STRATEGII DE MODELARE A PROCESULUI EDUCAȚIONAL DIN PERSPECTIVA STIMULĂRII RESURSELOR INTERIOARE ALE COPILULUI

Elena Zolotariov¹

Eugenia Foca²

Rezumat: *Articolul reflectă o tentativă de regândire a metodologiei organizării procesului pedagogic, orientat spre constituirea „omenescului în om”, focusându-l pe stimularea resurselor interioare ale copilului. Accentul este transferat de la procedurile de predare, învățare, evaluare centrate pe cercetarea lumii înconjurătoare, spre cele orientate spre valorificarea de către copil a potențialităților înnăscute, cunoașterea lumii sale interioare. Păstrarea resurselor native ale fiecărui discipol va solicita de la pedagogul școlii post-moderne aplicarea tehnologiilor de creare a condițiilor social-psihologice, pentru asigurarea traiectoriei individuale de dezvoltare. Astfel fiecare copil va obține șansa de a-și realiza potențialele talente, inclusiv pe dimensiunea sensibilă a lumii sale spirituale și morale, aceasta reprezentând obiectul propriilor cercetări ale autorilor.*

Cuvinte-cheie: *copil, inteligența emoțională, inteligența spirituală, judecata morală, strategii art-pedagogice.*

În societatea noastră de astăzi, când viața decurge într-un ritm foarte rapid, ne pomenim forțați să ne conformăm la lumea exterioară, în loc să ne direcționăm spre interior. Aceasta se întâmplă din lipsa abilității de căutare a rezolvării problemelor de efectuare a alegerilor în baza unui efort conștient de adăugare a rațiunii, pentru a putea analiza consecințele, posibilele rezultate ale deciziilor potențiale.

O astfel de alegere conștientă implică dialogul interior, care trebuie învățat cum să se dezvolte în spiritul adevăratei moralități a subiectului. Este evidentă imperativitatea contribuției prin învățământ la întărirea și menținerea acestui dialog, astfel încât să-i oferim individului uman posibilitatea de a lua decizii morale de unul singur, apelând la propria voce interioară.

Cu regret, dezvoltarea tehnologiilor, după părerea specialiștilor, a depășit câștigurile obținute de societate în dezvoltarea morală și pe cele ale „bunului simț”. În acest proces, am pierdut ordinea firească a priorităților, atașamentul pentru valori, demnitatea și respectul nostru colectiv, independența și, în final,

¹ Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

² Lector universitar, doctorandă, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, e-mail focaeugenia@mail.ru

am pierdut libertatea de a ne exercita voința fără teamă sau incertitudini [1].

Prin urmare, revederea calității educației pe segmentul stimulării spiritualității și moralității omului în devenire ar trebui să devină un imperativ. Problema nu mai este atât de a-i pregăti pe copii pentru societate, cât de a le crea posibilitatea de a înțelege lumea din jurul lor și de a avea un comportament responsabil și corect [2]. Esențial este ca educația să le acorde oamenilor libertatea de a gândi și a judeca, de a simți și de a crea, astfel încât să-și dezvolte talentele și să rămână cât mai mult posibil la cîrma propriei vieți.

Studiul nostru de cercetare gravitează în jurul didacticii formării generalizărilor morale și conștientizării valorii morale a unui act în baza reperelor idealului universal, evidențiind o serie de elemente importante. Ele urmăresc acordarea de sprijin competent omului în devenire la descoperirea aproapelui și pe sine însuși prin prisma anticipării emoționale a consecințelor faptelor asupra stării lăuntrice a subiecților actului de relaționare, începând din primii ani ai copilăriei [3].

Pedagogia tradițională, după cum am constatat, nu este preocupată în mod special de formarea reprezentărilor de valoare deplină despre calitatea morală a comportamentului, a abilităților copiilor de a interpreta competent sensul moral al acțiunilor, aliniindu-se la caracteristicile esențiale ale idealului social constituit.

După părerea autorilor de opere filosofice și psihologice, acest etalon prefigurează ideea că „acțiunile morale nu implică realizarea unor obiective pragmatice ale subiectului, dar se îndreaptă, în primul rând, către sfera de interes a altei persoane”, presupunând „armonizarea, echilibrarea intereselor proprii ale altora”, recompensele și retribuțiile aflându-se „în conștiința individului” [3, pp. 20-21].

Concepția este că pentru a fi fericiți, trebuie să știm și să dorim să facem fericite cât mai multe persoane. De aici, misiunea învățământului este de a conduce în mod organic discipolii spre conștientizarea valorii morale a actelor și

luarea unor decizii independente cu privire la scopurile orientate spre altă persoană, apelând la caracteristicile esențiale ale modelului social.

Gradul de conștientizare a valorii morale a acțiunilor poate avea un efect de stimulare și reglementare cu privire la punerea în aplicare a alegerii morale umane în situația de problemă-conflict. După cum a menționat în acest sens S.Rubinștein, conștientizarea că ceva este bine (datorie) are un conținut moral, suficient, pentru a determina nevoia de a face anume acest lucru. Nu este o atracție în sensul specific al cuvântului, dar forță motrice, totuși, suficientă, pentru a genera un comportament contrar atracției [4], [5].

Alți autori, în dezvoltarea acestor idei ale lui S. S.Rubinștein, arată că înțelegerea și evaluarea morală adecvată a posibilelor alternative la un anumit comportament ar trebui să fie printre premisele cognitive, necesare pentru ca un copil să devină subiect de autocontrol moral, iar în numărul premiselor de personalitate - nemulțumirea de sine în caz de încălcare a normelor morale [6].

Acest punct de vedere este în consonanță cu opinia autorilor, susținători ai teoriei dezvoltării cognitive, care cred că acțiunea morală trebuie fie intermediată de judecățile și punctele de vedere pur morale, având în vedere criteriile morale universale, care trebuie să corespundă valorilor morale conștientizate de individ. Rezultatele studiilor analizate în lucrarea lui A.Blasi [7] în general susțin această idee.

Din cele menționate rezultă necesitatea introducerii unor noi schimbări în abordarea procesului educațional. Și anume, problema constă în identificarea instrumentarului pedagogic pentru a-l ajuta pe educabil să-și urmărească propriul progres pe plan moral, astfel încât recompensa pentru atingerea unui scop în raport cu cei care-l înconjoară să fie nu alta, decât „satisfacția comportării potrivit propriului cod al moralei” [1, pp.68]. La unele din schimbări care oferă cadrului didactic soluții garantate în vederea obținerii acestui rezultat, ne vom referi în continuare.

(1) Ideea de bază este percepția filosofică a copilului de la care s-a pornit, identificarea capitalului nativ al acestuia, care ar putea fi un suport în activitatea pedagogică. Cu referire la potențialul spiritualității, oamenii de știință scot în evidență capacitatea copilului de a-și iubi părinții (nu pentru ceva anume, dar necondiționat, fără a le cere ceva în schimb, de a crede în mod sincer și curat în ei, tinzând spre autodeterminarea sa, mai des, contrar efortului adulților care-l înconjoară, inclusiv a pedagogilor). Această resursă spirituală de energie a *senzocunoașterii* reprezintă puterea oricărui copil, rolul adulților fiind de a-l ajuta să o păstreze și să o consolideze, în loc să o deformeze printr-o reprezentare denaturată despre lume și locul lui în ea.

În plus, potențialul spiritual nativ de manifestare a iubirii copilului față de apropiați se epuizează în cazul neacceptării și neglijării de către ei a acestor resurse. Este incontestabilă, prin urmare, acordarea de sprijin competent părinților și pedagogilor în înțelegerea și capacitatea de a crea condiții prielnice pentru păstrarea și realizarea forțelor spiritual-intelectuale ale copilului în activitatea sa vitală [8].

În baza celor menționate despre existența potențialului sufletesc-spiritual al copilului, dat de la natură, putem înțelege semnificația acestor forțe individuale, ca și componentă *valoric-semantică, spiritual-intelectuală* pe care va trebui să ne concentrăm în cadrul unui proces pedagogic special organizat.

Vom reține în câmpul atenției faptul că copilul se naște cu nevoi fundamentale în Iubire, Credință și Predestinare, la fel și cu nevoi propriu-zis sufletești, psihologice, cum ar fi potențialul emoțional intelectual în cunoașterea de sine și a locului său în viață și având „potențialul creativ de a le realiza în structura relațiilor morale”³

³ Anisimov V.P., Art-pedagogiceskaia piramida potrebnosti rebenka// Sovremeniie naukoemkie tehnologii-2016. - № 2-2. - C. 275-283; URL: <http://top-technologies.ru/pdf/2016/2-2/35616.pdf> (data accesării: 25/09/2016)

Copilul este un fenomen, își desfășoară misiunea sa vitală și este înzestrat cu cea mai mare energie a Duhului. O astfel de credință în copil îi va permite pedagogului în mod real, de la egal la egal, să interacționeze cu educabilul în procesul de învățământ, pe care îl va completa cu optimism și îl va construi pe principii de creativitate și confirmarea a personalității în evoluție, pentru care este responsabil.

În contextul dat a luat naștere ideea despre necesitatea folosirii posibilităților și condițiilor de realizare a activității de inițiativă a copilului, în scopul asigurării orientării acesteia către valorile morale universale. Conform concepției cultural-istorice a psihologului L.Vygotsky, numai în această activitate pot fi dezvoltate trăsăturile de personalitate, prin care omul în creștere ar putea să facă o judecată independentă pentru a răspunde la cerințele morale și etice stabilite în societate [3].

Instabilitatea pedagogiei tradiționale în acest sens pare să fie determinată de punerea în aplicare a principiilor abordării etico-normative, potrivit căreia formarea conștiinței morale a personalității este văzută ca un rezultat direct și imediat al acțiunilor educativ-instrucționale, venite din exterior. În aceste condiții se atestă discrepanțe între nivelul „verbal” și „real” de dezvoltare a normelor și regulilor de relaționare umană. Rămâne în afară preocupărilor pedagogice dezvoltarea mecanismelor psihologice, care sunt cele mai susceptibile de a oferi orientare morală acțiunilor comportamentale.

De aici ne confruntăm cu problema pedagogică principală a sistemului educațional contemporan: incompetența unei bune părți de pedagogi de a stăpâni nu doar didactica de instruire standardizată a disciplinei, dar și o sistemă de tehnologii productiv reflexive de creare a mediului constructiv al dezvoltării subiecților procesului de învățământ, care să le ofere posibilitatea de a-și înțelege tristețile și bucuriile ca tonalități ale sufletului, a-și cunoaște sinele, descoperindu-l și îmbogățindu-și propriul potențial creativ, în drumul anevoios al înălțării spiritului.

Pedagogul-practician până în prezent este nevoit să acționeze, de fapt, în mod intuitiv (aproape „pe dibuite”) în construcția gestionării procesului de cunoaștere de sine a copilului în mediul înconjurător, nefiind în stare să-i creeze și individului însuși condiții adecvate pentru explorarea lumii sale interioare.

Într-adevăr, în sistemul de învățământ actual nu este nici o disciplină de studiu direcționată spre cunoașterea și manifestarea de către copil a lumii sale interioare, căci toate obiectele sunt îndreptate spre studierea lumii înconjurătoare. Oare nu din această cauză, se întreabă experții, toate sistemele de învățământ din lume trec prin criză? [8] Sau, după cum afirmă Constantin Cucuș, tot mai multe întrebări macină tinerii de astăzi: „De ce să ne mai împodobim atât de mult spiritul sau interioritatea dacă mai multă chemare o au competența vizibilă, acribia profesională, exterioritatea și fațada? De ce să ne mai intereseze ce „este” el, ce are pe „dedesubt”, ce „crede”, ce „poate să devină”?”⁴.

Ceea ce identificăm astăzi este că educația pune accent pe cunoaștere, astfel încât copilul este „înghițit” de sistemul ce ignoră, spre exemplu, activitatea liberă și plăcută a artei. În aceste condiții apare necesitatea de găsire a unui câmp de acțiune comun al disciplinelor autonome, pedagogia, psihologia și arta, în care „armonia sau echilibrul psihic și fizic al vieții, va veni numai de la și prin artă”[9]. Astfel apare un nou concept „art-pedagogia” care repurtează tot mai mulți adepți, fiind la moment prioritar pentru cercetătorii din domeniul științelor educației. În cercetările autorilor ruși s-au înregistrat abordări ale conceptului de art-pedagogie pe anumite dimensiuni și impactului acesteia asupra diferitor categorii de subiecți educaționali: Taranova E.V.(2003) - educația morală a preșcolarilor prin aplicarea mijloacelor art-pedagogice, Guzeva M.V.(2004)- pregătirea profesională a viitorilor psihologi pentru educația patriotică a elevilor prin tehnologii artpedagogice, Șumakova N.Iu. (2006) - artpedagogia ca sistem de umanizare a elevilor în domeniul educației fizice, Valeeva J.S.(2007) -

⁴ Cucuș, C. Educația – raționalistă sau umanistă? Articol disponibil pe Internet: <http://www.constantincucos.ro/2008/09/396> (data accesării: 25.09.2016)

socializarea adolescenților prin strategii artpedagogice specifice educației non-formale, Smetanina A.Iu.(2008) - asigurarea artpedagogică a dezvoltării spiritual-morale a elevilor în condițiile învățământului complementar, Anisimov V.P. (2009) - arta și moralitatea: conceptualizarea obiectului artpedagogiei, Sergheeva N.Iu.(2010) - impactul artpedagogiei în pregătirea profesională a viitorilor pedagogi, Katrenko M.V. (2011) - artpedagogia ca tehnologie creativă a studenților la educația fizică [10, pp.302].

Reprezentanții art-pedagogiei vin cu sugestia că, în cazul stăpânirii, ca rezultat al instruirii speciale, a posibilității de a-și examina în sine sa acțiunile, în contextul dialogului interior, copilul va deveni capabil de a-și exprima potențialul constructiv de manifestare social-psihologică în căutarea sensului Existenței sale. În afară acestora se produce o deformare a adevăratei traiectorii de dezvoltare și se istovește resursa spiritual-energetică nativă a omului în proces de maturizare [11]. Stategiile art-pedagogice au drept scop să activeze resursele creative existente în copil, astfel să surmonteze dificultățile vieții școlare, îndreptând copilul să se conecteze cu sine însăși, să dezvolte capacitatea de comunicare și relaționare. Evidențiem că strategiile de lucru în studiul nostru sunt preluate din artele plastice, muzică, dans, mișcare, teatru etc., dar nu cu scopul de a produce artă și nici de a dobândi deprinderi de tehnici creative, ci pentru a trăi emoții estetice, care alături de cele cognitive și morale, pot contribui la depășirea diverselor probleme din școală și viața cotidiană.

Este vital, prin urmare, ca o asemenea viziune să inspire și să guverneze acum educația, atât în ceea ce privește conținutul, cât și metodele de intervenție. Promovarea valorilor spirituale și morale, armonizată cu criteriile idealului universal de judecată și acțiune, ca strategie de alternativă, pentru stoparea crizei sistemului educațional actual poate și trebuie să devină preocuparea constantă a școlii, în sensul larg al cuvântului.

(2) Avem nevoie de un scop anume, pentru a putea asigura reorientarea învățământului spre dominantă spirituală și morală. Potrivit experților în

domeniu, sarcina centrală a învățământului, în condițiile de astăzi, este de a îndepărta omul de lumea materială obiectivă, care, de fapt, și-a epuizat deja rezervele, orientându-l spre „împărăția spiritului” unde pot fi găsite adevăratele valori și unde Eu-l suprem va exista, în scopul de a se deschide și de a se autorealiza.

Din perspectiva dată, studiul pe care l-am realizat cuprinde un sistem de activități educativ-formative, care vizează promovarea și stimularea *inteligenței emoționale* [12] și *inteligenței spirituale* [13] a fiecărui copil în parte. Ideea constă în crearea condițiilor prielnice, care să-i permită educabilului un nivel înalt de funcționalitate și competitivitate, prin centrarea pe principiile libertății, urmate la rândul lor de o înaltă moralitate și responsabilitate. În calitate de instrument eficient pentru atingerea acestui rezultat, s-a dovedit a fi *saturația procesului educativ-formativ cu imagini sublimă și subtile*, care alimentează sufletul și inima copilului pentru a se maturiza și a fi liber [3].

Astfel de imagini-valori au rolul de fermenți spirituali. Acestea sunt imaginile dragostei, frumuseței, bunătății, loialității, creativității, compasiunii, bucuriei; imaginile bune și nobile gândiri, responsabilității. Sunt imaginile autocunoașterii, autodesăvârșirii, la care se pot orienta copiii în procesul instrucției speciale. Astfel încât, tehnologia pedagogică este modelată în așa fel, încât să se stabilească o consecutivitate „naturală” de formare a „organelor spirituale” pe care o prevede etapizarea procesului pedagogic special ajustat. Asimilarea de cunoștințe etico-morale devine, în același timp, un proces de dezvoltare a capacității de a „vedea” lumea înconjurătoare, încă neînțeleasă de copil, realitatea obiectivă a vieții, prin prizma valorilor spiritualității și a moralității. Discipolul obține oportunitatea de a cugeta asupra celor percepute, d nu a repeta cuvintele altora, chiar și cele mai corecte.

Specificul procedurilor pedagogice specializate care conduc la activizarea inteligenței emoționale, constă în *armonizarea* – alinierea la modelul perfect de moralitate, dublată de *rezonață*, care îl antrenează pe copil, atât la nivelul

intelectual, cât și emoțional. Armonizarea, în contrast cu o simplă aliniere la idealul moral, trezește la copil *entuziasmul* motivator de punere în practică a acțiunilor și faptelor, orientate din punct de vedere moral.

Provocarea este modul, în care profesorul poate armoniza conceptul idealului acțiunii morale cu strategia de comportament adecvat, astfel încât să trezească la copii sentimentele, pasiunea. Practica arată că, profesorii care au inteligență emoțională știu că o astfel de armonizare implică mai mult decât simpla informare cu privire la normele moral-etice, caracteristică pentru pedagogia tradițională. Armonizarea solicită de la cadrul didactic stabilirea unei conexiuni directe cu centrele emoționale ale copiilor. În acest sens *logica (algoritmul)* modelării lecțiilor speciale ale vieții spirituale și morale prevede realizarea momentului când această armonie furnizată devine dominantă, iar copilul simte o scânteie de bucurie, îmbrățișată de mulți membri ai grupului (clasă), mobilizându-și capacitatea de a acționa. Întrebările pedagogului îi ajută pe educabili să se direcționeze spre interior, implicându-se profund în procesul de identificare a decalajului dintre interesele proprii și a celorlalți. Se cuvine de remarcat că, noua strategie de interacțiune pedagogică, bazată pe stimularea inteligenței emoționale, îi cere profesorului educator *o nouă cultură de gândire, noi atitudini și noi moduri de comportament*, pe care trebuie să le antreneze în timpul desfășurării activităților.

Concluzie generalizatoare. Cheia schimbării opticii proceselor educative - de la orientarea preponderentă spre realitatea exterioară obiectivă la edificarea lumii interioare a copilului - constă în alegerea corectă a liniei strategice de intervenție. Pedagogia tradițională îi învață pe copii să facă alegeri în viață, mergând de la exterior, de la aprobarea și acceptarea din partea celorlalți și nu în profunzime, de la rădăcini, astfel încât nu se asigură capacitatea educabilului de a se folosi de puterea rațiunii, pentru a analiza singur toate consecințele posibile ale alegerilor făcute, în mod special, când ne referim la domeniul vieții spirituale și morale.

Trebuie să-i educăm pe copiii să se îndrepte spre interior, or, precum știm, fericirea omului vine din faptul că facem propriile alegeri, folosindu-ne de propria judecată pentru a ne plia acțiunile pe valorile și principiile proprii, în loc să acceptăm orbește alegerile făcute pentru noi de societate.

Faptul că copilul se naște cu spiritul libertății, cu potențial intelectual-emoțional și energie spiritual-sufletească neconținută, va avantaja, încă din start, eforturile întreprinse. Urmează ca adulții (părinții, pedagogii) să fie în permanență conștienți de modalitățile eficiente prin care pot influența copiii și să facă tot posibilul pentru a le aplica în mod consecvent și sistematic.

References:

1. Methus E., (2013), *Învăță-ți copilul să gândească singur*, București: Aramis Print
2. Delors, J., (2000), *Comoara lăuntrică. Raportul pentru UNESCO al Comisiei Internaționale pentru educație în sec. XXI*, Iași: Polirom
3. Zolotariov E., (2014), *A Vedeă cu Inima. Manual-suport pentru promovarea reperelor spiritual-morale în practica învățământului modern. În 2 volume*, Chișinău: SA „Tipografia Reclama”
4. Abulihanova-Slaveanskaia, (1979), *Iz naucinogo nasledia Sergheia Leonidovicia Rubinsteina (materiali iz arhiva ucionogo-psihologa)*, *Voprosi psihologii*, № 5. C. 140-150
5. Asmolov A.G., (1989), *Licinosti: psihologhicescaia strateghia vospitania // Novoe pedagogicescoe mislenie.- M., 1989. C.206-220*
6. Iacobson S. G., (1984), *Psihologiceskie problemi eticeskogo razvitia detei*, M.: Pedagogika, – 144 c, p.84
7. Blasi, A., *Bridging Moral Cognition and Moral Action: A Critical Review of the Literature. Psychological Bulletin*, v.88 n.1 p1-45 Jul 1980
8. Anisimov V.P., (2014), *K opredeleniu clicevogo poniatia art-pedagogiki-rebenok // Fundamentalnoe isledovanie. — № 12-11. — C. 2443-2445; URL: <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=36711> (data accesării: 04.11.2016).*
9. Șușală, I., (2000), *Estetica și psihopedagogia artelor plastice și designului*. București: Sigma
10. Foca E. (2015), *Evolution of the concept „art-pedagogy”*, In: *Review of artistic education, no.9-10*, Artes Publishing House, Iași, România, pag. 299-303. Articol disponibil pe Internet: <http://rae.arts.ro/index.php/archive/> (data accesării: 22.10.2016)
11. Anisimov V.P., (2003), *Art-pedagogika kak sistema psihologiceskogo sporovojdenia obrazovatelinoogo protsesa*, *Vestnik OGU*, s.147
12. Goleman, D., (2008), *Inteligența emoțională*, București: Curtea Veche Publ.
13. Torralba, F, (2012), *Inteligența spirituală*, Coman, Elena-Anca (trad.), București: Curtea Veche Publ.